

Tolnai Mária

Beszélgetőtárs: Püspöki Péter

Tolnai Mária a Kaposvári Egyetemen a Művészeti Főiskolai Kar színházi tanszékének oktatója, korábban a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola közművelődési titkára, oktatója, tanszékvezetője, hajdani amatőr színjátész, népművelő, drámapedagógus. Mikor és hogyan találkozottál először a színjátszással?

Már az óvodában, tündéerként. Aztán az általános iskolában folytatódott a történet. Alsós lehettem, amikor találtam egy fényképet, amely édesanyámat ábrázolta, egy falusi színjátész csoport tagjaként, jelmezben, a lap hátoldalán a tanító néni dicsérő szavaival. Én egy Somogy megyei kis faluban, Osztópánban éltem. Ahogy visszaemlékszem, ebben a zárt világban nagyon nagy szerepe volt a közösségnek, a hagyományoknak, az összejöveteleknek. Családi anekdoták, mesék között cseperedtünk. Az iskolánkban volt színjátész csoport, néptánc, énekkar. Mindegyiket az ott tanító pedagógusok vezették. Mivel szépen mondtam verset, sok biztatást kaptam tőlük. Gyakran jártam szavalóversenyekre, tagja voltam a színjátész csoportnak, néptáncoltam, énekeltem. A szüleim is büszkék voltak rám. Szerettem ezt a munkát.

Általános iskola után Kaposvárra kerültem középiskolába, ahol hamarosan tagja lettem a Kaposvári Fonómunkás Kiszínpadnak, amelyet odakerülésemkor Klujber László vezetett. Két évvel később Vértes Elemér vette át a színpad irányítását. Az ezt követő közel 10 év mind a csoport számára, mind az én egyéni életemben meghatározó időszak volt.

Ekkoriban – a 70-es évek elején – virágkorát élte az amatőr színházi mozgalom. A pártállami keretek között számos üzem, vállalat, művelődési otthon érezte kötelességének, hogy művészeti csoportot működtessen. A Kaposvári Pamutfonóipari Vállalat igazgatója, Róna Imre is támogatta az ilyen irányú törekvéseket. Persze a legkevesebben fonónők játszottak a Fonómunkás Kiszínpadon. Voltak néhányan a vállalati középvezetők közül, de a többség a kaposvári középiskolások köréből került ki.

Zalaegerszeg, Tatabánya, Miskolc, Budapest, Kaposvár... igazi színházi minőséget teremtett ekkoriban. Ismertük egymást, eljártunk egymás rendezvényeire, közösen voltunk a képzéseken, a kisvárdai és a zalaszentgróti táborokban. Ekkoriban indult útjára a „Szóljatok szép szavak...” színjátész fesztivál, amely teret biztosított és megmérettetést jelentett ezeknek a műhelyeknek. Az első fesztivált a Kaposvári Fonómunkás Kiszínpad nyerte Ajtmatov Anyaföld című művének feldolgozásával. A darab arról szólt, hogyan veszítik el a háborúban a szülők a gyerekeiket.

Korábbi nyilatkozataidból úgy tűnik, Vértes Elemér nagyon fontos volt számodra.

Igen, ő több volt, mint egyszerűen csoportvezető. A csoport lelke volt. Olyanok voltunk, mint egy nagy család. Az akkor és ott kialakult emberi kapcsolatok, barátságok mai napig élnek. Elemér nagyon bölcs ember volt. Eredeti szakmája szerint villanyszerelő, majd népművelő. A Pamutfonóipari Vállalat népművelőjeként lett a csoport vezetője. Nagyon művelt, olvasott ember volt, akinek minden gesztusát áthatotta a szeretet. Nagyon jó rá gondolni...

Az akkoriak közül többen 10 éve elhatároztuk, hogy minden évben találkozni fogunk. Részben, hogy lássuk egymást, részben, hogy Elemérről emlékezzünk. Nekünk azóta már a gyerekeink is felnőttek. Ha elkísérnek és látnak minket együtt, csak irigykednek: „Mitől van az, hogy egy évben csak egyszer találkoztok, mégis olyan, mintha minden nap látnátok egymást?” – kérdezik. Ettől. Ezeknek az éveknek a gazdagságától.

A mából visszatekintve hogy látod: hatottak-e az akkori amatőr színjátész mozgalom eredményei a drámatikus nevelés világára?

Feltétlenül. Kisvárdán vagy Zalaszentgróton olyan emberektől tanultunk, mint Montágh Imre, Máté Lajos, Szódy Szilárd, akik sokkal többet adtak, mint a szűk értelemben vett színpadi technikákat. Éless Béla vezetésével Sztanyiszlavszkijtől eredő pszichodramatikus technikákat ismertünk meg. Ezek a munkák zömükben mind az improvizációra épültek. Ez volt az alapja mindennek.

Hogyan lett vége ennek az időszaknak?

26-27 évesen eljött az ember életében az a pillanat, amikor döntenie kellett a csoportbeli és a személyes élete között. Ezek a társulatok – a Manéztól a Kaposvári Fonómunkás Kiszínpadig mind teljes embert követeltek a színjátéknak. Nem lehetett – hosszú távon legalábbis nem lehetett – kompromisszumokat kötni. Eljött az idő, amikor meg kellett hoznom a döntést: le kell zárnom az életemnek ezt a szakaszát. Csak így tudok az élet más területein is létezni. És ekkor kiváltam a csoportból.

Ebben az időben már végzett népművelő voltam. Hamarosan a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolára kerültem, ahol kezdetben mint függetlenített közművelődési titkár, később, mint oktató dolgoztam. Eszter lányom ekkoriban kezdett iskolába járni. Mint leendő tanítónőket oktató pedagógus és mint szülőt is egyre jobban izgatott azoknak a tanítójelölteknek a képzettsége és gondolkodása, akik az én gyerekeimet is tanítani fogják. A színjátékos múlt, a pedagógiai oktatásban való érintettség, a személyes érdeklődés... mindezek együttesen tették, hogy megérett bennem az elhatározás. Elmentem

Gabnai Katihoz, és megkérdeztem tőle, mit tanácsol. Hogyan kezdjünk hozzá a főiskolai oktatás formálásához?

Ekkoriban már az oktatás világában is ismertek voltak a különböző dramatikus technikák. Kati adott különböző könyveket, és én elindultam. 1984 tájékán a főiskola egyes tanszékein tanító, hasonló gondolkodású kollégákkal és hallgatókkal pedagógiai kísérletbe fogtunk. Néhány – vizuális kommunikációt illetve pszichológiát tanító – oktatóval összekapaszkodva kölcsönösen áttanítottunk egymás csoportjaiban. A hallgatóink így egy pszichológiai alapozottságú, alkotó együttműködésre épülő képzésben részesültek. Az itt tanultakat vitték és adták tovább az általános iskolai gyakorló tanításaik során.

Ez az időszak – a 90-es évek eleje – a felsőoktatás tartalmi-módszertani kivirágzásának időszaka volt. Hihetetlen bőségben jelentek meg a különböző tantárgypedagógiai kísérleti anyagok. Előtérbe került a differenciált tanítás metodikája. Egymást követték a gyakorlatorientált képzések és az ország különböző főiskolaiban (itt most elsősorban a tanítóképző főiskolákra gondolok) működő műhelyek által szervezett konferenciák, találkozók, tréningek. Szoros munkakapcsolat alakult ki a jászberényi (Kovács Andrásné Rozika), a sárospataki (Szentirmai László), a soproni (Józsa Éva) és más főiskolákkal.

Kaposi Laciék '89-90 táján rendezték meg Gödöllőn az első módszertani vásárt. Amikor a reformpedagógiákról még leginkább csak folyosói beszélgetések szintjén lehetett hallani, mi Gödöllőn kézhez kaptuk a szakirodalmat. Ez hihetetlenül nagy inspiráló erő volt. Azonnal vittem haza az információkat, és bár én a könyvtár-népművelési tanszéken dolgoztam, a pedagógia tanszéken működő kollégákkal együtt „Alkotás és együttműködés a nevelésben” címmel megszerveztük a magunk módszervásárát.

Ugyanerre az időszakra esik a Gabnai Kati szervezte Oskola-napok rendezvénysorozata Zsámbékon, vagy a kaposvári (általunk szervezett) Csokonai-napok rendezvénysorozat. Egymást követték a felsőoktatásban dolgozó oktatók számára szervezett képzések. A tanítóképzés egészét áthatotta egy hihetetlenül erős szellemi pezsgés. Sok jó szándékú ember kapaszkodott össze ezekben az években. Értékké vált az együttműködés, a tudás továbbadása. A munka során találtuk meg egymást Rudolf Éva néniével, Szauder Erikkel és másokkal. Ez az időszak volt a nagy áttörés ideje a külföldi szakemberekkel való találkozásban is. David Davis legendássá vált magyarországi kurzusát követően mi mentünk külföldre: Ausztriába, Angliába.

Aztán a 90-es évek közepén megjelentek a kifáradás jelei. A pezsgés lassan elcsitult. Egy csendesebb időszak következett. Ebben az időszakban magam is hátraleptem kissé, és távolabbról figyeltem, mi történik a dráma háza táján.

Úgy tudom, a főiskolán a kommunikációtanításban használtad-használod a drámapedagógiát. Hogyan?

A foglalkozásokon igyekszem közvetíteni azt a szemléletet, amely szerint a kommunikáció önmaguk megismerését is segíti, hiszen a csoportban végzett szituációs gyakorlatok, játékok nem a színházi, hanem a szociális szerepek gyakorlását segítik. Az órák arról is szólnak, hogy minden helyzet az újrakezdés lehetőségét rejti. Bármilyen történik, meg kell találni azt a nézőpontot, amelyben újra lehet fogalmazni gondolatokat, érzéseket, az életet, a valóságot. Mint minden emberi helyzetben, itt is a sokféleség jellemez bennünket – pozitív és negatív értelemben egyaránt. Oktató és hallgatók kölcsönösen formálják, alakítják egymást.

Visszatekintve az eltelt évekre hogyan látod: változott-e, és ha igen hogyan, milyen irányban a drámapedagógiáról való gondolkodásod?

Sokkal gyakorlatiasabb lettem. Kevesebb az előadás, több a valódi együttműködésre alapozó oktatási-pedagógiai helyzet. Kooperációra, kapcsolatfelvételre és kapcsolattartásra – konfliktuskezelésre és problémamegoldásra tanítom azokat, akik majd maguk is tanítani fogják ugyanezt. Ezek köré a célok köré szervezem mindazokat a játékokat és gyakorlatokat, amelyeket az órákon használunk.

A közelmúltban újabb szakmai fordulatot vett az életed...

Babarczy László meghívott a Kaposvári Egyetem Művészeti Főiskolai Kara színházi tanszékére dolgozni. Ritka pillanat ez, amikor egy korábban az amatőr színházi mozgalomban élő ember lehetőséget kap arra, hogy újra egy születő műhelyben dolgozhasson. Nagy feladat és izgalmas kihívás ez számomra, ami szakmai alázatra kötelez. A kaposvári színház vezető szakembereivel dolgozhatom együtt: Babarczy László mellett Mohácsi Jánossal, Ascher Tamással vagy a fiatalabbak közül Keszég Lászlóval.

A képzés struktúrájában helyet kapott a nevelő színház, a drámapedagógia is, mint választható tantárgy. A foglalkozásokon itt is ugyanazt közvetítem a tanítványaimnak, mint korábban: a kommunikáció intenzitása, dinamikája – az emberi kapcsolatok lényegét fejezi ki. Akár tudatában vagyunk ennek, akár nem. És ez a színházi kommunikációra is érvényes.

